

gospodarske, obrtniške in narodne.

Izhajajo vsako sredo po celi pôli. Veljajo v tiskarnici jemane za celo leto 3 gold. 40 kr., za pol leta 1 gold, 70. kr., za četrt leta 90 kr., pošiljane po pošti pa za celo leto 4 gold., za pol leta 2 gold. 10 kr., za četrt leta 1 gold. 10 kr.

V Ljubljani 26. septembra 1888.

O b s e g: Deželna kmetijska šola v Grmu. — Gnoj in gnojenje na šolskem vrtu — Nasledki „šnopsa“ — Zemljepisni in narodopisni obrazi. — Trgovinska in obrtna zbornica. — Iz deželnega zbora. — Naši dopisi. — Novičar.

Gospodarske stvari.

Deželna kmetijska šola v Grmu.

Za ta prekornistični deželni zavod je razpisanih pet ustanov ali štipendij. Ne moremo si kaj, da ne bi o tej priliki nekoliko besed izpregovorili o tem zavodu.

Že od nekdanj je pripoznana potreba, da se mora vsak človek poprej sam učiti, predno prične druge učiti. Kdor hoče na primer postati duhovnik, iti mora v sementišče, pravdnik ali pa zdravnik na vseučilišče itd. Rokodelci se morajo že od nekdanj najmanj po tri leta pri kakem mojstru učiti, predno postanejo rokodelski pomočniki. V novejšem času se je pa izpoznalo, da je to učenje, to strokovno izobraževanje premajhno, nezadostno. Ustanovile so se rokodeljske in obrtniške šole.

Kmetijstvo, ta najvažnejši stan človeški, bilo je do najnovejšega časa žalibog najbolj zanemarjeno. Do leta 1848. imeli smo grajščake, katerim je bil kmetovalec podložen. Grajščak je bil sicer tudi sam kmetovalec in navadno velik kmetovalec, toda on ni bil podložnim sokmetovalcem — kmetom — mojster ali učenik, ampak bil mu je zatiralec in prava pijavka. Ne le, da so morali kmetje, tlačani, grajščaku vse polje brezplačno obdelovati, morali so mu vrhu tega še od svojih pridelkov desetino plačevati in tudi vsakovrstna druga, dostikrat kar naravnost sramotilna dela opravljati. Takrat je bilo pač lahko velik posestnik in grajščak biti in kakor tako dobro izhajati, kajti takemu ptičku ni bilo v varnem gnezdju — v gradu — skoraj za drugo skrbeti, nego kako se bode kratkočasil, kako velike pojedine, love itd. napravljati, za potrebna sredstva skrbel bode že „der dumme Bauer“, kakor so sploh preprostega kmeta imenovali zaničljivo.

Leto 1848. poravnalo je globino med nekdanjo visokostjo grajščakov in velikih kmetijskih posestnikov in nizkostjo neprostih kmetovalcev. Dandanes morata obadva

delati, ako hočeta živeti, veliki posestnik in manjši kmetovalec; prvi bolj z umom in denarjem, drugi pa s svojo roko. Obadva pa tarnata dan na dan, da ne moreta izhajati, da donaša zemlja veliko premajhne dohodke plačila in druge potrebščine pa da so od dne do dne večje. Grajščak toži seveda najbolj, kajti njemu se godi zelo tako kakor se je godilo Izraelcem, kateri so se v puščavi spominjali polnih egiptovskih loncev.

Res je, da se kmetovalcu, bodisi velik ali majhen, dandanes slabo, jako slabo godi. Kmetiški stan je pač med vsemi, dasiravno najtežavnejši, najmanj kazén, zraven pa najbolj z bremenj obložen. In ako vprašamo, zakaj je pa z kmetiškim stanom tako, dobimo za odgovor: med drugimi vzroki je poglaviti pač ta, da kmetijski stan v svoji stroki ne napreduje nič, da se v umnejšem gospodarstvu ne izobražuje nič, ampak gospodari še vedno po starem kopitu. Veliki naš posestnik — grajščak — vprašuje navadno hlapca: Ti, Janez, kaj misliš, kako bomo to ali ono naredili? Sin manjšega posestnika vprašuje pa tudi hlapca: Ti, kako ste to druga leta napravljali? Temu in onemu je navod stara navada. In kako čudo je to?! Saj pride pri nas morebiti šele na več tisoč kmetovalcev komaj eden, kateri bi se bil v kmetijstvu kaj bolje izobrazil, izšolal. Vsi drugi stanovi se strokovno izobražujejo, vsi napredujejo, le kmetovalec ne! Kako čudo potem nadalje, ako se jim slabo godi, saj so še vedno proti drugim stanovom „der dumme Bauer“, kateri si mora še celo za svoje zastopnike v najvažnejše skupščine, kakor v občinski, deželni in državni zbor može iz družih stanov, kakor doktorje itd. izposojevati.

Da se to predrugači, ustanovili so tudi v naši deželi poseben zavod, posebno kmetijsko šolo v Grmu pri Novem mestu. Ta šola je za sinove kmetiških staršev, naj si bodo grajščaki ali preprosti boljši kmetje, kateri se mislijo s kmetijstvom pečati, gotovo najvažnejša za osnovnimi — ljudskimi in normalnimi šolami. V tej

šoli učijo se vse v umno kmetijsko gospodarstvo, podajoče stroke, kakor trtoreja, kletarstvo, saddjarstvo, poljedelstvo, živinarstvo itd. V njej poučuje se pa tudi v računstvu, spisji, zemljepisji, risarstvu, naravoslovji itd. Iz kratka: poleg strogo kmetijskih predmetov poučuje se v šoli v Grmu tudi v vseh tistih predmetih, v katerih se (razen latinsčine in grščine) na spodnji gimnaziji ali pa na spodnji realci. Vrhu tega napeljujejo se v kmetijski šoli v Grmu učenci k strogi poslušnosti, poštenosti, marljivosti, pridnosti, ščedljivosti, rednosti, zmernosti v jedi in pijači, snažnosti v obleki in v vsem družem. Ali si je torej mogoče za sinove kmetijskih staršev boljše šolo misliti mimo šole v Grmu? Zato je ne zanemarjajte kmetovalci, posebno boljši, premožnejši kmetovalci! Ne dajte, da bi dežela za njo toliko tisočakov za posestvo, učitelje itd. na leto z veliko premajhno koristjo trošila. Pošljite vanjo svoje za gospodarstvo namenjene sinove, potem ko so domačo šolo ali pa če so tudi dovršili eden ali dva razreda kake srednje šole ter se morebiti z gospodarstvom že tudi doma nekoliko skusili. Ubožnejši prosite ustanov, premožnejši pa plačujte za sinove, saj vam jih tudi v gimnaziji ali realci nihče ne hrani zastonj. V Grmu staneta hrana in stanovanje le 33 kr. na dan, toraj gotovo tako malo, kakor v nobenem drugem zavodu ne. Hrana je pa prav dobra, stanovanje kaj lepo, prostorno, snažno in zdravo.

Svariti pa moramo na tem mestu pač tiste kmetovalce, kateri si tako le mislijo: Ako dobi moj sin štipendijo v Grmu, dal ga bom tja za dve leti, potem si bo pa že kje na Hrvaškem ali drugje poiskal službe. Kmetovalci! pomislite le, da je dežela to šolo ustanovila, da bi povzdignila domače kmetijstvo, ne pa da bi odgojila gospodarskih služabnikov družim deželam. Kaj ima li naša dežela od tega, ako plačuje mladeniču dve leti v Grmu hrano in pouk, ako jej pa potem, ko šolo dovrši, pokaže hrbet?

Kmetovalci cele dežele, posebno pa še Dolenjske, pokažite, da vam je do tega, da ne zaostajate v izobraženju, v napredovnji za drugimi stanovi kakor do zdaj, in naklonite svojim naslednikom v gospodarstvu lepo priliko, katera se Vam ponuja tako po ceni, ter pošljite jih za dve leti v šolo v Grm.

„Dol. Novice.“

Gnoj in gnojenje na šolskem vrtu.

Zemlja novo narejenega vrta je ali uže od narave slaba ali pa je pusta in surova, če tudi drugače dobra. Šolski vrtnar mora zatorej izkušati, da zemljo zboljša ter jo od leta do leta naredi plodnejšo. Razen umnega obdelovanja ima v to svrhu dve sredstvi na razpolaganje, t. j. gnojenje in globoko prekopavanje ali rigolovanje.

Gnoj more učitelj dobivati od drugod, vendar treba da večino gnoja prideluje doma. Z dobrimi besedami priprosi sicer učitelj od nekaterih gospodarjev nekoliko

hlevskega gnoja za prvo in najsilnejšo potrebo, za poznejši čas mora se pa sam z gnojem preskrbevati. Hlevski gnoj ne dela posebno dobro na vrtu, učitelj mora skrbeti za prikladnejši gnoj, in to sta gnojnica in mešanec (kompost). Gnojnice je dovolj v šolskem stranišči. Nikdar naj se straniški gnoj ne prodaja, ker on je zlato za šolski vrt. V stranišče naj ne prihaja nič drugega, nego samo človeški odpadki in k večjemu še voda in pomije, pa brez nobene trde primesi. Straniška jama mora seveda biti zidana in zaprta, to uže s higijenskega stališča. Iz primerno zidane jame je lahko gnojnico jemati. Mislim da ne bode težko tam, koder šole nimajo še takih jam, prisiliti občin, da ji naredo.

Gnojnica rabi, a vedno močno z vodo razredčena, z najboljšim uspehom v gnojenje obzelenelim rastlinam. Z gnojnico naj se poliva le ob deševnem ali vsaj oblačnem vremenu. Zelo mokro zemljo ali s snegom odeto polivati treba z manj ali čisto nič razredčeno gnojnico. Če gnojimo z gnojnico zelenim rastlinam, treba da stoji z vodo razredčena, najmanj en dan, da se dobro prekuha, ker drugače posmodi rastline.

Narejanje mešanca je za šolskega vrtnarja zelo važno opravilo. Sicer je znano, kako se mešanec dela vendar hočemo tudi o tem nekaj besedi izpregovoriti, in sicer ozirajoč se na razmere na šolskem vrtu.

Mešanec imenujemo gnoj, ki je napravljen iz mnogih in na razne načine skupaj zbranih gnojilnih tvarin. Te gnojilne reči naj na kupu leže toliko časa, da popolnom zginijo in strohne, t. j. sprstene. Sprstene pa v dveh letih. Vsak tak kup naj torej leži dve leti, in ker vsako leto skrbimo za nov kup, treba je za narejanje mešanca toliko prostora, da na njem lahko stojita dva kupa, ki ja tudi treba premetavati. V ta namen določimo lahko tudi dva prostora. Mešanec narejajmo blizu vrta ali na vrtu samem. Če ga narejamo na vrtu, res zgubimo prostora, zato imamo pa gnoj pri rokah. Za narejanje mešanca na vrtu odloči se prostor v kakem kotu če mogoče proti severu. Ta prostor je dobro z drevjem in grmovjem obsaditi. Če je na vrtu malo prostora ali ga sploh nič ni, narejati bode mešanec zunaj kje. Kar rabi za mešanec, meče se vse na kup, na pr. blato s ceste in iz vaških jarkov, rušina, smeti iz šole in stanovanj, kuhinjski odpadki, pomije, pepel, žaganje, gnoj, gnojnica itd. Vse to se celo leto zbira na kup ter nekaterikrat dobro premeče in z gnojnico zalije. Kup naj se ne dela nad meter visok. Drugo leto ni temu kupu novih tvarin dodajati, ampak premeče naj se vsake 3 do 4 mesece in dobro zalije z gnojnico. Ob enem se pa na omenjeni način prične delati nov kup. Konec drugega leta je mešanec goden ter najboljši vrtni gnoj, bodisi za zelenjad, cvetice ali pa drevje. Koder je lahko dobiti apna, mavca, laporja, primeša naj se tugi nekaj teh tvarin.

Vrtna zemlja zboljšava se tudi z dovažanjem plodne zemlje. Sicer ne bode učitelj tako popravljal vrtno zemlje